

## אושרי ורהפטיג

### עומד על גבי כלים

א. זיהוי כלי השרת

ב. רצפה מקדשת או מקודשת

ג. שיטת רש"י

ד. שיטת התוספות

ה. מגע או אי-חציצה

### א. זיהוי כלי השרת

המשנה בתחילת פרק שני (טו ע"ב)<sup>1</sup> אומרת:

כל הזבחים שקבלו דמן... עומד על גבי כלי, על גבי בהמה, על גבי רגלי חבירו, פסל.

הגמרא (כד ע"א) מחפשת מקור לכך שעמידה על גבי כלים פוסלת, ומביאה ברייתא המבארת זאת:

דתנא דבי רבי ישמעאל: הואיל ורצפה מקדשת וכלי שרת מקדשים. מה כלי שרת לא יהא דבר חוצץ בינו לבין כלי שרת, אף רצפה לא יהא דבר חוצץ בינו לבין הרצפה.

נחלקו רש"י ותוספות, על אילו כלי שרת הגמרא מדברת. רש"י (ד"ה לא יהא) מפרש:

בקבלת הדם, כדכתיב (ויקרא ד', ה): "ולקח הכהן", שתהא לקיחה בעצמו של כהן.<sup>2</sup>

רש"י מסביר שהגמרא מדברת על הכלי שבו הכוהן מקבל את הדם. הפסול הוא במקרה שקיימת חציצה בין ידי הכוהן לבין כלי השרת.

לעומת זאת, התוספות (ד"ה הואיל [השני]) מבינים את הגמרא בצורה שונה לחלוטין:

1 הפניות סתמיות לגמרא מכוונות למסכת זבחים.

2 מקור דברי רש"י בתורת כהנים, דיבורא דחובה פרשה ג, ה. אמנם עיין בתורת כהנים צו פרק יח, ח, שם מובא לדין זה מקור אחר.

וכלי שרת - פירוש בגדי כהונה מקדשין האדם לעבוד עבודה... דהא כתיב (שם ו', ג):  
"על בשרו" ... ובגדי כהונה קרי להו כלי שרת.

התוספות מסבירים שהגמרא איננה מדברת על 'כלי' במובן הפשוט של המילה, אלא על בגדי כהונה, שגם הם מוגדרים ככלי שרת, ואסור שתהיה חציצה ביניהם לבין גוף הכהן. התוספות מביאים ראיה לפירושם מהגמרא בדף יג ע"א המכנה את בגדי הכהונה 'כלי שרת'.<sup>3</sup>

אפשר לומר בפשטות שלדעת רש"י, אף על פי שגם בגדי כהונה נקראו כלי שרת, בדרך כלל כשהגמרא אומרת 'כלי שרת' כוונתה לכלי ממש. וכך נראה מפירושו לגמרא הנ"ל (ד"ה ובכלי שרת):

שיהו מלובשים בגדי כהונה... וכל היכא דקתני נמי בכהן כשר ובכלי שרת, בבגדי כהונה קאמר.

רש"י מדגיש, שבכל מקום שיש בו דרישה לכוהן כשר וכלי שרת, מדובר בכוהן הלבוש בבגדי כהונה. אך שם מדובר בתיאור הכהן הכשר, וכלי השרת נזכרים במפורש ביחס אליו; מדובר למעשה, בכליו של הכהן.<sup>4</sup> אך במקומות בהם המילים 'כלי שרת' באות במנותק מהתייחסות לכוהן, אין הכוונה לבגדיו, אלא לכלי השרת ה'קלאסיים'.

אולם נראה ששורש המחלוקת נעוץ לא בפירוש המונח 'כלי שרת', אלא בהבנת קדושת הרצפה והיחס בינה ובין כלי השרת. בכך נעסוק בפרק הבא.

## ב. רצפה מקדשת או מקודשת

בעל שיטה מקובצת (כד ע"א אות ו) מביא שתי גרסות בדברי תנא דבי רבי ישמעאל. לצד הגרסה: "הואיל ורצפה מקדשת וכלי שרת מקדשים" ישנה גם הגרסה: "הואיל ורצפה מקודשת". השיטה מקובצת מסביר שלפי הגרסה "רצפה מקדשת" משמעות

3 כך הבינו רוב הראשונים; אך ראה בכנסת הראשונים על אתר שהביא את פירוש רבינו הלל על תורת כהנים פ"ד, ואת דברי תוספות הר"ד בעבודה זרה נב ע"ב, שחלקו. ועיין בהערות הרב אילן שם, שהביא ראיה לפירוש רש"י והתוספות מהתוספתא.

4 וראה בפנים מאירות, הובא בספר אסיפת זקנים, שהקשה מדוע יש צורך להזכיר כלי שרת בהקשר זה – הרי ברור שישנה דרישה לכוהן בכיהונו? ומובן מדבריו, שהוא הבין שמדובר בכלי שרת המהווים כביכול חלק מהכוהן העובד.

הגמרא היא שהרצפה מקדשת את הכוהן. לצורך הסבר גרסה זו, הוא מעתיק את פירוש התוספות (שם, שם):

פירוש, דמקדשת האדם לעבוד עבודה שם, דאינו יכול לעבוד במקום אחר.

רש"י (ד"ה הואיל) מסביר שמשמעות קידוש הרצפה היא "לעמוד לשרת" (כלשון הפסוק בדברים י"ח, ה), והוא מפנה להמשך הסוגיה, המתארת כיצד קידש דוד את הרצפה. לגבי קדושת כלי השרת, הנזכרים בגמרא כמקבילים לרצפה, מביא רש"י (ד"ה וכלי שרת) את לשון הפסוק "וימשחם ויקדש אותם" (במדבר ז', א) – ושם פשוט שמדובר בקדושתם העצמית, ולא בעובדה שהם מקדשים את הדם. נראה, אם כן, שרש"י גרס בגמרא 'רצפה מקודשת' (כגירסא האחרת שהביא השיטה מקובצת), דהיינו שהרצפה מקודשת לעבודה, וכך גם כלי השרת.

נראה שהשוני בגרסאות מסביר את ההבנות השונות של רש"י והתוספות. התוספות מבינים שהרצפה מקדשת, כלומר הרצפה עושה פעולה אקטיבית, היא מקדשת את הכוהן לעבוד בעזרה. ואם כן, כלי השרת הדומים ביותר לתבנית הזאת הם בגדי הכהונה, שהרי גם בגדי כהונה מקדשים את הכוהן לעבודה.<sup>5</sup> לעומתם, מבין רש"י שהרצפה מקודשת, כלומר היא איננה פועלת על הכוהן, אלא מקודשת לעבודה. וכך גם באשר לכלי השרת - הוא מקודש לעבודה, ואסור שתהא חציצה בינו ובין הכוהן.

נסכם ונאמר, שלפי שיטת רש"י, ישנה דרישה שהכוהן יעמוד על הרצפה המקודשת, וחציצה פוסלת. לשיטת התוספות, הדין פשוט יותר - מאחר שהרצפה היא המקדשת את הכוהן, פשוט שכל חציצה ביניהם אסורה.

עתה, לאחר שהצגנו באופן כללי את שיטותיהם של רש"י ושל התוספות, נעסוק בכל אחת מהן באופן פרטני, ונחדד את השוני בין שני הפירושים.

---

5 אמנם כלי שרת מקדש את הדם המתקבל בו (סוטה יד ע"ב), והקומץ מתקדש בכלי שרת (זבחים סט ע"א ומנחות כו ע"א), אך כלי שרת אלו אינם מקדשים את הכוהן עצמו, מה שאין כן ברצפה ובגדי כוהן.

## ג. שיטת רש"י

### 1. קדושת הכלי או מצוות לקיחה?

כדי להסביר את דברי רש"י, עלינו להבין מדוע חציצה פוסלת בכלי שרת ורצפה. שאלה זו קשה במיוחד לאור דברינו לעיל, שלשיטתו אין כלי השרת והרצפה פועלים פעולה אקטיבית.

הגמרא למדה את דין חציצה ברצפה מכלי שרת; ונראה שלדעת רש"י, הלימוד מכלי שרת הוא שעשיית מצווה בחפץ קדוש צריכה להיעשות ללא חציצה. כשם שהכוהן צריך לאחוז את כלי השרת ללא חציצה מפני שהוא קדוש, כך הוא צריך לעמוד על הרצפה ללא חציצה מפני שהיא קדושה. אמנם אין מבצעים באמצעות הרצפה פעולה הקשורה לקרבן; אבל אסור שתהיה חציצה בין הכוהן לבין הרצפה, שהרי כל העבודה מתאפשרת בגלל קדושתה של הרצפה.

אולם יש קושי בהבנה זו, מכיוון שמדברי רש"י עצמו מוכח שלא הקדושה לבדה היא שגורמת שחציצה אסורה, ובנוסף לקדושה יש גם גורם חיובי שאוסר את החציצה.

בד"ה לא יהא, מסביר רש"י מדוע חציצה בכלי שרת פוגמת בקבלת הדם:

כדכתיב "ולקח הכהן", שתהא לקיחה בעצמו של כהן.

וכך הוא אומר ביומא (נח ע"א ד"ה חוצץ) לגבי דין מזרק בתוך מזרק:<sup>6</sup>

ונמצא שאין קבלה זו בכהן, שהרי אינו אוחז במזרק שהדם בו.

כלומר, על מנת להסביר את בעיית החציצה לא מספיק לומר שכלי השרת קדושים, הבעיה נוצרת כתוצאה מכך שיש מצוות לקיחה. לפי זה, גם אילו כלי השרת לא היה קדוש כלל, הייתה חציצה מהווה בעיה - שהרי יש דין של לקיחת הכוהן, ואם ישנה חציצה אין זו לקיחת הכוהן.

אם כך, מדוע טורחת הגמרא להסביר שהרצפה וכלי השרת קדושים, והרי אין קדושתם הגורם לאיסור החציצה? וגם אם היא מהווה גורם נוסף, הרי שאינה גורם מספיק, וצריך גם שתתקיים מצוות לקיחה? וכך הקשה גם בשפת אמת:

---

6 עניין זה יידון בהמשך.

אך הראיה אינה מובנת שפיר, דבכלי שרת דכתיב "ולקח" שפיר פוסל חציצה, אבל רצפה מנלן? (כד ע"א ד"ה מה כלי).

על קושייה זו נוכל להשיב בהמשך, לאחר שנראה התייחסויות נוספות של רש"י לנידון דידן.

## 2. דרך שירות

בפסחים (סה ע"ב ד"ה והא) כותב רש"י:

והא קא הוי חציצה בין רגליהן לרצפה, דתנן בזבחים: "עומד על גבי הכלי או על גבי רגל חבירו, פסול", דבעינן "לעמוד לשרת" ואין זה עמידה.

נראה שרש"י מוציא כאן את עמידה על גבי כלים מכלל דיני חציצה, ומייחס פסול זה לדין עמידה בעבודה, כמו שהובא בגמרא דנן לגבי יושב (כג ע"ב).

הרב מרדכי אילן<sup>7</sup> מפנה לדברי התוספות המיישבים את הסוגיא שלנו, האומרת שגם אם עומד על גבי רגל חברו יש חציצה, עם הכלל שלפיו מין במינו אינו חוצץ:

והא דאמרינן לעיל גבי רגל חבירו פסול, אין דרך שירות בכך

(ק"י ע"א ד"ה מין במינו).

זהו גם הטעם שמובא ברש"י, שפסול 'חציצה' ברצפה לא נובע מדיני חציצה אלא מדין עמידה בעבודה, דין שירות.

מניין לנו שעמידה כזו איננה כדרך שירות? רש"י בשבת (צג ע"ב) מסביר:

דכתיב "ושרת ככל אחיו הלויים העומדים" (דברים י"ח, ז), שתהא עבודתו כשאר אחיו

(ד"ה כהן העומד).

הרב אילן מציין שדרשה זו גם מובאת בתוספתא<sup>8</sup> ובספרי<sup>9</sup> ומסיק ממנה שלדעת רש"י, טעם האיסור לכוהן לעמוד על גבי כלים בשעת עבודה, הוא משום שאין זו דרך שירות.

7 בהערותיו לכנסת ראשונים, בני ברק תשמ"ה, זבחים פרק ב אות ר"ב.

8 מנחות פ"א ה"ח.

9 פרשת שופטים, מהדורת פינקלשטיין ס' קסט.

אולם נראה שאף על פי שזו אכן דעת התוספתא והספרי, הרי שרבי ישמעאל בסוגיין לא סובר כך. רבי ישמעאל סובר שהבעיה היא בחציצה (וכפי מסבירים רש"י ותוספות בסוגיא), ורש"י עצמו מפנה לכך בסוף דבריו הנ"ל בשבת.

הרב אילן טוען שדברי רש"י בתשובה<sup>10</sup> מבוססים על התוספתא והספרי. וזו לשונו של רש"י שם:

מה כלי שרת לא יהא דבר חוצץ בינו לבין כלי שרת, דלא הוי קידוש מעליא. אף רצפה לא יהא דבר חוצץ בינו לבין הרצפה, דלא הוי עמידה מעליא.

רש"י תולה את פסול חציצה בכך שאין הוא עמידה מעליא, ומכאן מוכיח הרב אילן, ש'דרך שירות' כוללת דרישה לעמידה על הרצפה.

אולם לא ברור שזו אמנם כוונת רש"י בתשובה, שכן רש"י מביא בה את השוואתו של רבי ישמעאל בין הרצפה לבין כלי השרת, ובכלי שרת לא שייך דין 'דרך שירות'.<sup>11</sup>

### 3. הסבר דברי רש"י

אם כן, נראה שרש"י בתשובה מבין שהבעיה היא בחציצה, ולא באופן העמידה. ואפשר שדברי רש"י בתשובה הם המפתח להבנת דבריו בסוגיין, וכן להבנת הבעיה בחציצה לשיטתו.<sup>12</sup>

לעיל הבאנו את קושיית שפת אמת על רש"י, שניחא לאסור חציצה בכלי שרת שנאמר בו 'ולקח' ולכן יש בו בעיה של חציצה; אבל ברצפה לא נאמרה לשון 'לקיחה', ומדוע חציצה פוסלת גם בה?

ייתכן שאפשר להסביר זאת על פי דברי רש"י בתשובה. רש"י מסביר שם שהבעיה בחציצה בכלי שרת היא שאין זה קידוש מעליא. לעומת זאת, בסוגיין רש"י אומר שהבעיה בחציצה בכלי שרת היא שצריך שתהא לקיחה בעצמו של כוהן. כדי ליישב את דבריו צריך לומר שאי לקיחה בעצמו של כוהן, גם היא מונעת מקבלת הדם להיות קידוש מעליא.

10 סי' לג במהדורת אלפנביין; בכנסת הראשונים היא מופיעה כסי' כב.

11 דווקא לשיטת רש"י, שמדובר בכלי שעובדים בו, אך לשיטת התוספות, שמדובר על בגדי כהונה, אתי שפיר.

12 אמנם אלפנביין מעיר שתשובה זו אינה של רש"י אלא של ר' יעקב ב"ר יקר שכתב לרש"י, אך מכל מקום ניתן להיעזר בה כדי להבין את שיטת רש"י.

כלומר, קידוש הדם בכלי שרת נעשה על ידי כך שהכוהן מקבל את הדם, אבל אם ישנה חציצה הקידוש אינו מושלם, כיוון שיש נתק בין הכוהן לבין הכלי.

לגבי רצפה, צריך לומר שאנו זקוקים לשני הלימודים: הדרשה שבתוספתא והספרי מלמדת אותנו שהעבודה צריכה להיעשות דרך עמידה; והלימוד מדין חציצה בכלי שרת הוא שאם ישנה חציצה אין זו עמידה מעליא.

אולם אם כן, מדוע יש צורך להדגיש שהרצפה קדושה וכן כלי השרת, הרי ההשוואה לא נובעת מעצם קדושתם? צריך לומר, שכיוון שכלי השרת קדוש, על הכוהן לקחת אותו ביד וללא חציצה. הגמרא אומרת שגם הרצפה קדושה, ויש בה דין שצריך לעמוד עליה, ואם כן אסור שיחצוץ משהו בין הכוהן ובין הרצפה.<sup>13</sup>

הקושי על ההבנה הזו הוא בכך שמצאנו דיני חציצה גם בדברים שאין בהם קדושה, כגון בלולב שגם בו נאמרה 'לקיחה' (ויקרא כ"ג, מ).

התוספות ביומא<sup>14</sup> מקשים על דין חציצה בכלי שרת, שהרי בגמרא בסוכה (לז ע"א) אומר רבא, שלקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה, ואין בזה חציצה! ומחלקים התוספות, ששם מדובר במצב שבו האדם כורך סודר סביב הלולב ועושהו בית יד, ואילו כאן מדובר במקרה שכורך סודר על ידו. התוספות בסוכה (שם ד"ה דבעינא) מסבירים שכאשר כורך על הלולב אין חציצה, כיוון שבית היד משוך מן הלולב למטה, ונמצא שהלולב הוא חוץ מהיד של האוחז. לעומת זאת, כשכורך על ידו הוא אוחז בגוף הלולב אלא שישנה חציצה.<sup>15</sup>

נראה, שתוספות מבינים שיש צורך ב'דרך לקיחה', ואם ישנה חציצה בין החפץ והלוקח אין זו דרך לקיחה, שהרי אם אדם אוחז בגוף הדבר אין דרכו לחצוץ בינו ובין החפץ. אבל כשעושה בית יד, על אף שאין מגע בין היד ובין הדבר עצמו, אין בזה

---

13 אנחנו עדיין טוענים שרבי ישמעאל דורש אחרת מהתוספתא והספרי: התוספתא והספרי מדברים על דרך עמידה, ואילו רבי ישמעאל מדבר על חציצה, אלא שפסול חציצה נלמד מלשון הפסוק 'לעמוד'.

14 נח ע"א ד"ה מין במינו, וכן בסוגיין ד"ה הואיל (השני).

15 והריטב"א שם ביומא (ד"ה בעא מיניה) כתב: "שלא אמרו לקיחה על דבר אחר שמה לקיחה, אלא בעושה בית יד חוץ לדבר ההוא לטול בו. אבל כשאוחז בגוף הדבר, אלא שנותן דבר אחר בין ידו לאותו דבר, לא חשיבה לקיחה".

בעיית חציצה, כיוון שזוהי דרך לקיחה. במילים אחרות, אין בעיה בעצם החציצה בין האדם לבין החפץ, אלא בכך שזו אינה דרך לקיחה.

אך אם הבנו שלדעת רש"י, שני הלימודים נצרכים כאחד - הן הלימוד שכלי השרת והרצפה קדושים, והן הלימוד שלא תהיה חציצה - עדיין קשה על שיטתו מקיום חציצה בתשמישי מצווה (שאינ בהם קדושה).

#### 4. שני סוגי 'לקיחה'

נראה שצריך לומר, שאליבא דרש"י למושג 'לקיחה' יש שתי משמעויות שונות, ומה שאנו דורשים בלקיחה בכלי שרת שונה ממה שאנו דורשים בלולב.

אפשר שרש"י הבין שפסול חציצה בכלי שרת שונה מהפסול בלולב. לדעתו, בכלי שרת הבעיה אינה ב'דרך לקיחה', אלא בעצם החציצה בין הכוהן העובד לרצפה או לכלי. כך משמע מדבריו ביומא: "שאינו אוחו במזרק שהדם בו", וכך גם בסוגיין: "שתהא לקיחה בעצמו של כהן".

נראה להציע, ששורש ההבדל בין כלי שרת ובין לולב הוא בכך שבכלי שרת יש קדושת חפצא, ואילו בלולב אין קדושה - הוא בסך הכל נחשב תשמיש מצווה.<sup>16</sup> לפיכך נראה לומר, שרש"י לא הוטרד כלל מהגמרא בסוכה, כי הגמרא בסוכה עוסקת בתשמיש מצווה, ולגביו ישנה מחלוקת בין רבה ורבה האם חציצה פוסלת. לעומת זאת, סוגיין עוסקת בתשמיש קדושה, ובזה כולי עלמא מודים שאסור שתהיה חציצה בין הכוהן והכלי או הרצפה.

כלומר, בלולב אנו עוסקים ב'דרך לקיחה' (ובזה, לא נחלקו רש"י והתוספות), הנלמדת מהכתוב "ולקחתם". בזה חולקים רבה ורבה, האם לקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה או לא. לעומת זאת במקרה של כלי שרת ורצפה אנו עוסקים באי - חציצה, כאשר מהפסוק "ולקח" אנו לומדים שבכלי קדוש אסור שתהיה חציצה, ובזה כולי עלמא מודים.

אפשר שלחילוק זה התכוון הריצב"א, המובא בתוספות הנ"ל ביומא:

דבשמעתא גבי כלי שרת, מין בשאינו מינו חוצץ בכל עניין. דאפילו אם תמצא לומר דגבי לולב יש חילוק כדפרשתי, גבי כלי שרת בכל עניין מין בשאינו מינו חוצץ. דנהי

---

16 ראה מגילה כו ע"ב.



דכי עביד כעין בית יד מיקרי לקיחה, גבי כלי שרת דכתיב "ולקח הכהן" לא מיקרי לקיחה בעצמו של כהן.

אפשר להסביר את הריצב"א על פי החלוקה שהעלינו: בלולב העיקר הוא אופן הלקיחה, ולכן בית יד כשר; אבל בכלי שרת המוקד הוא בחציצה, ולכן בית יד פסול.

הריצב"א מדייק מהפסוקים שיש הבדל בין כלי שרת לבין הלולב. בלולב נאמר "ולקחתם לכם" - לא כתוב מי הלוקח (על אף שברור מיהו), אבל כתובה לשון לקיחה. לעומת זאת, בכלי שרת מפורש שהכוהן הוא הלוקח. הריצב"א מדייק מכאן שבכלי שרת יש דגש על האדם, וממילא אם ישנה חציצה בינו ובין כלי השרת, אין זו לקיחה בעצמו של הלוקח. וזו כוונת הריצב"א בסוף דבריו - "גבי כלי שרת דכתיב 'ולקח הכהן' לא מקרי לקיחה בעצמו של כוהן".

אם כנים דברינו, כאשר רש"י דיבר על "שאינו אוחז" ועל "לקיחה בעצמו של כהן", הוא לא התכוון לעצם המגע הפיזי בין הכוהן לכלי, אלא להדגשת האדם הלוקח. פעולת לקיחה, אפשר שתיעשה על ידי דבר אחר; אך כדי שהאדם יהיה הלוקח, אסור שתהיה שום חציצה.

#### **5. סיכום שיטת רש"י**

נסכם, אם כן, את שיטת רש"י כפי שהעלינו.

בכלי שרת, שיש בו קדושה, אסור שתהיה חציצה בין הכוהן לבין הכלי (בין העובד לבין הכלי שעובדים בו), כפי שלמדנו מהפסוק "ולקח הכהן". מכאן למדנו לרצפה שאף היא קדושה ונאמר בה "לעמוד", שאסור שתהיה חציצה בינה לבין הכוהן.

לעומת זאת בלולב, שהוא תשמיש מצווה, הכתוב "ולקחתם" אינו מבטא קשר בין הלוקח והחפץ, אלא את אופן הלקיחה, ובזה נחלקו האמוראים האם לקיחה על ידי דבר אחר מועילה או לא.

#### ד. שיטת התוספות

לא ברור כל כך מה משמעות הרצפה כמקדשת. בבגדי כהונה, הבגד מקדש את הכוהן לעבודה, ולולי הבגד הכוהן אינו יכול לעבוד.<sup>17</sup> אולם במקרה דנן, הרצפה אינה מכשירה את הכוהן אלא את עצמה (ואולי מפקיעה את שאר המקומות).

התוספות מסבירים שהרצפה מקדשת את האדם לעבוד שם. אפשר להבין זאת בשני אופנים:

א. יש שני שלבים בקידוש הכוהן, קידוש על ידי הבגד שמכשירו לעצם העבודה, וקידוש על ידי הרצפה שמקדשתו לעבוד בעזרה, בניגוד למקום אחר.

ב. קידוש הרצפה מאפשר את העבודה. לולי קידוש הרצפה, הכוהן לא היה יכול לעבוד. את הפעולה הזו אפשר לראות כקידוש, כהכשרה, כמו שאנו רואים את הבגדים.

#### ה. מגע או אי-חציצה

##### חקירתו של בעל אבני נזר

נדון עתה בגדר החציצה הפוסלת. כידוע, יש שתי אפשרויות להסביר מהו פסול חציצה:

א. הפסול הוא בגלל קיומה של החציצה.

ב. הפסול הוא מפני שאין מגע ישיר; חציצה היא דוגמה למקרה כזה.

אבחנה זו עשה כבר הרמב"ן. במשנה בבכורות (ט ע"א) מדובר על חמורה (אתון) שילדה שני זכרים, והדין הוא שהכוהן מקבל טלה אחד, שכן ודאי שאחד מהם בכור, וטעון פדיון. הגמרא דנה בדברי המשנה, ואומרת (שם ע"ב):

לימא קסברי רבנן מקצת רחם מקדיש - דאי כוליה רחם מקדיש, נהי דאי אפשר לצמצם, חציצה מיהא איכא? אמר רב אשי: מין במינו אינו חוצץ.

הגמרא מניחה שרבנן סוברים שאין צורך שהוולד יבוא במגע עם כל הרחם, ודי בכך שבא במגע עם מקצתו. והראיה, שכאשר נולדו שני זכרים יחדיו, הבכור מביניהם לא

---

17 ראה בסנהדרין פג ע"ב ובזבחים יז ע"ב: "בזמן שבגדיהם עליהם, כהונתם עליהם; אין בגדיהם עליהם - אין כהונתם עליהם".

נגע בכל הרחם, שהרי אחיו חצץ בינו ובין אחת מדפנות הרחם. רב אשי עונה, שגם אם חכמים סוברים שצריך מגע בכל הרחם כדי לקדש, אין כאן בעיה של חציצה, שהרי מין במינו אינו חוצץ ושני ולדות אלו הם מין אחד. על כך כותב הרמב"ן:

מסתברא ספוקי מספקא ליה, דילמא טעמא דרבנן התם משום דמקצת רחם מקדש, אבל מין במינו חוצץ בככור, ד"פטר רחם" אמר רחמנא (שמות י"ג, ב), וכל דלא נגע ברחם לאו פטר רחם הוא (הלכות בכורות, טז ע"א).

הרמב"ן מדגיש: "וכל דלא נגע ברחם, לאו פטר רחם הוא". מדבריו דייק באבני נזר:

אך כמו שכתב הרמב"ן פרק ג' דבכורות במין במינו דאינו חוצץ. מכל מקום במה דצריך שיגע אינו מועיל מין במינו, דמכל מקום אינו נוגע (שו"ת אורח חיים, סי' תלב).<sup>18</sup>

לפי הבנת האבני נזר, לדעת הרמב"ן הגמרא מסתפקת בשאלה האם הדרישה של פטר רחם זו דרישה שלא תהיה חציצה בין הוולד והרחם (ואם מין במינו אינו חוצץ, הרחם מקדש את הבכור), או שמא הדרישה היא למגע ברחם (וגם אם מין במינו אינו חוצץ, ואין כל חציצה, הפסול בעינו עומד כל עוד אין מגע ישיר).

הגמרא בראש השנה (כז ע"ב) מביאה ברייתא האומרת שאם ציפה את השופר במקום הנחת פיו, פסול. וכתב על כך הרמב"ן:

וטעמא דפסול, משום דאיכא הפסק בין פיו לשופר. ושמע מינה, שאם הרחיק השופר מפיו ונפח בו ותקע, פסול. (דרשה לראש השנה, ד"ה צפהו הראשון).

ומקשים על הרמב"ן, שאין הנידון דומה לראיה - במקרה שציפהו זהב במקום הנחת הפה, ישנה בעיה של חציצה בין הפה והשופר; ואילו כשהרחיק את השופר מפיו, אין חציצה - האדם פשוט אינו נוגע בשופר.

בעל אבני נזר (שם) מיישב את דברי הרמב"ן על פי העיקרון שקבע בבכורות. האבני נזר אומר שנוי לא מהווה חציצה, שהרי ישנו הכלל "כל לנאותו אינו חוצץ" (סוכה לז ע"א). אך הפסול במקרה שציפה את מקום הנחת הפה, אינו משום חציצה

---

<sup>18</sup> נראה שדיוקו של האבני נזר בדברי הרמב"ן אינו מוכרח, מאחר שהרמב"ן מזכיר את הדרישה לנגיעה כהסבר לכך שמין במינו חוצץ, וצריך עיון. ומכל מקום, החקירה העקרונית בעינה עומדת.

אלא מכיוון שיש דרישה שפי התוקע ייגע שבשופר. ולכן אף על פי שנוי לא חוצץ, מכל מקום אין כאן מגע, ומכאן ניתן ללמוד על אדם שתקע במרוחק מפי השופר.

### סיווג החציצה בכלי שרת וברצפה

נחזור לסוגיה שלנו, ונראה שיש מקום לשאול גם בנידון דידן, האם הבעיה בחציצה בכלי שרת וברצפה היא בגלל דרישה לאי - חציצה או מפני שיש צורך במגע.

לכאורה היה נראה להוכיח מהסוגיה בזבחים (שפתחנו בה את מאמרנו) שיש צורך במגע, שהרי הגמרא אומרת שגם אם עומד על גבי רגל חברו פסול. כלומר, על אף שרגל חברו היא מינו, ומין במינו לא חוצץ, פסול, וזה כנראה משום שישנה דרישה למגע, וסוף סוף אין מגע.

אלא שמהגמרא ביומא משמע אחרת. הגמרא שם (נח ע"א) דנה בחציצה בכלי שרת, ומעלה ספק:

בעא מיניה רמי בר חמא מרב חסדא, הניח מזרק בתוך מזרק וקבל בו את הדם מהו, מין במינו חוצץ או אינו חוצץ?

מהי החציצה שיש בשני מזרקים? מבאר רש"י (ד"ה חוצץ):

ונמצא שאין קבלה זו בכהן, שהרי אינו אוחד במזרק שהדם בו.

הגמרא רוצה לפשוט מסוגיין: "תא שמע, היה עומד על גבי רגל חברו, פסול". ומשיבה:

שאני רגל דלא מצי מבטיל ליה.<sup>19</sup>

משמע, שהטעם שאין אומרים כאן מין במינו אינו חוצץ, הוא משום שהחבר לא מבטל את רגלו, אבל אם היה מבטל אותה לא הייתה בעיה של חציצה.<sup>20</sup> משמע, שכל הבעיה היא בגלל קיום החציצה, ולא בגלל דרישה למגע, שהרי גם אם הכוהן היה מבטל את

19 וצריך עיון על התוספות בזבחים (קי ע"א ד"ה מין במינו) שהבאנו לעיל, המסבירים שכשעומד על גבי רגל חברו פסול מכיוון שאין דרך שירות בכך, ולא הביאו את דברי הגמרא ביומא, וכבר עמד על כך רעק"א בגליון הש"ס.

20 אם אנו מתגברים על בעיית 'בטלה דעתו אצל כל אדם', ועיין במאירי יומא נח ע"א.

רגלו, לא היה מגע! ולכך יש להוסיף את דברי הריטב"א,<sup>21</sup> האומר שכאשר הכוהן עומד על רגלו שלו אין בעיית חציצה, ופסול רק משום שאין זו דרך עמידה.

האבני נזר<sup>22</sup> (שם סימן תל"ג) מביא את דברי החלקת יואב<sup>23</sup> שטען שבכלי שרת יש צורך במגע, והוכיח דבריו מבגדי כוהן. בגמרא בדף יט ע"א מובאות מספר הסתפקויות של רבא בעניין בגדי הכוהן. להלן אחת מהן:

נכנסה לו רוח בבגדו מהו, "על בשרו" בעינין והא ליכא, או דילמא דרך לבישה בכך?

לדברי החלקת יואב, מוכח מכאן שבבגדי כוהן יש צורך במגע, ואם כן, הוא הדין בכלי שרת (שהרי גם בגדי כוהן הם כלי שרת).<sup>24</sup> ולפי שיטת האבני נזר, יש ללמוד מכאן, שגם כשאין חציצה (כגון במין במינו) בכלי שרת, אם אין מגע העבודה תיפסל.

מאיך, מכך שהגמרא ביומא נח ע"א מסתפקת במקרה שהניח כלי שרת בתוך כלי שרת אם מין במינו חוצץ או לא, משמע שאם אין חציצה העבודה כשרה, אף על פי שיש צורך במגע (כפי שמוכח מדברי רבא בזבחים). בכך רוצה החלקת יואב לדחות את הסברו של האבני נזר על פי הרמב"ן, שבמקום שצריך מגע אין מועיל מין במינו.

אך ניתן לחלוק על שיטתו של בעל חלקת יואב, שהרי כבר הוכחנו מהסוגיה ביומא, שברצפה אין צורך במגע (לו הכוהן היה מבטל את רגלו לא הייתה חציצה), ואם הגמרא משווה בין רצפה ובין כלי שרת (ולתוספות ההשוואה היא בין רצפה לבין בגדי כוהן), משמע שגם בכלי שרת אין צורך במגע.

האבני נזר מביא דחייה נוספת לדברי החלקת יואב מהגמרא בדף כה ע"ב, העוסקת במקרה שנפחתו שולי המזרק קודם שנתקבל הדם בתוכו, כשהדם היה כנגד אוויר הכלי. הגמרא מתלבטת האם "אוויר שאין סופו לנוח כמונח דמ", והדם נחשב כאילו הונח בכלי, או לא. רש"י שם (ד"ה אויר) אומר, שאם הגיע הדם לאוויר דפנות הכלי קודם שנפחתו שוליו, וודאי שזו נחשבת קבלה. מכאן מוכיח האבני נזר, שאין צורך במגע בין הכלי ובין הדם.

---

21 יומא נח ע"א ד"ה דשאני.

22 שם סי' תלג, סק"ה.

23 ח"ב (שו"ת), מח סק"ג.

24 הוכחה זו צריכה עיון, שהרי רבא מסתפק אם דרוש מגע או אינו דרוש.

ולכאורה נראה שאין מכאן ראיה כנגד החלקת יואב, שהרי החלקת יואב מדבר על הגמרא ביומא, העוסקת בחציצה שבין ידי הכוהן והכלי (וכפי שמפרש שם רש"י). לעומת זאת, בזבחים הגמרא מדברת על היחס שבין הדם לבין הכלי. והיה מקום לבוא ולחלק, שבין הדם והכלי אין צורך במגע,<sup>25</sup> אבל בין הכלי וידי הכוהן יש צורך במגע. ועיין עוד באבני נזר שמביא ראיה נוספת כנגד החלקת יואב, ותימה שלא הביא את הראיה שהבאנו מהגמרא ביומא.<sup>26</sup>

ראינו, אם כן, שהרמב"ן מחדש שישנם דברים שלא מספיק שלא תהיה בהם חציצה, אלא שהם דורשים מגע. ביררנו מה הדין לגבי כלי שרת, האם גם הם מקבוצת הדברים הזוקקים מגע (כבכור ושופר) או לא. ראינו ששיטת החלקת יואב היא שיש צורך של מגע הכוהן בכלי שרת, ולא מספיק שלא תהיה חציצה. אולם האבני נזר מוכיח שאין צורך במגע אלא רק באי - חציצה. כך הוכחנו גם מהגמרא ביומא, שהדרישה בכלי שרת היא שלא תהיה חציצה, אבל אין דרישה למגע של הכוהן.

---

25 אך עיין בפירוש רבינו חננאל, יומא נח ע"א (למטה), בעניין סיב שנתנו במזרק: "כיוון דמחלחל ויורד בקרקעית הכלי, איננו חוצץ", ומשמע שלפחות ראוי למגע בעינן (ודרישה זו מתקיימת במקרה שהביא רש"י).

26 עיין עוד בשלמי ירוחם סי' טו, לגבי מין במינו. השלמי ירוחם טוען שבמין במינו יש מגע, כיוון שאנו אומרים שהכל גוש אחד, עיין שם. אולם נראה שראיותיו אינן מוכרחות, ועוד שהוא מתעלם מדברי הגמרא ביומא לגבי עומד על גבי רגל חברו.